

In memoriam

Чл.-кор. проф. дгн Иван Асенов Велинов (10.10.1932–14.11.2008)

Иван Велинов е роден на 10.10.1932 г. в с. Църква, Пернишко (сега квартал на гр. Перник). Средно техническо образование (по маркшайдерство в Минния техникум), завършва в гр. Перник. От 1952 до 1956 г. е студент в Софийския университет „Св. Климент Охридски“, БГГФ, специалност Геохимия. Той е един от активните членове на кръжока по полезни изкопаеми, ръководен от проф. Цоню Димитров. През 1955 г. професорът го изпраща на преддипломен стаж в Маджаровското рудно поле, заедно с Борис Кольковски, Борислав Ангелов и Константин Котев. Там за първи път се среща с метасоматитите, развити върху палеогенските вулканити, пирокластити, хипоабисални магматити и дайкови вулканити, които впоследствие изследва. Дипломира се като геолог-геохимик в Софийския университет „Св. Климент Охридски“.

Професионалната му дейност започва в районите на селата Чупетлово и Голяма Раковица. От 1957 до 1960 г. работи като началник на отряд към Ревизионна бригада „Руди“ в Главно управление за геоложки проучвания. В тези райони той прилага наученото в Минния техникум и знанията, получени в Университета. Така, още в края на

своето студентство и в началото на професионалната си дейност, той проявява истински и траен интерес към хидротермалните изменения на магмените скали.

След спечелен конкурс по петрология през 1960 г. Иван Велинов постъпва като н.с. в Геологическия институт „Страшимир Димитров“ на БАН.

През 1965 г. той става първият чуждестранен специалист на акад. Дмитрий Сергеевич Коржинский и сътрудници от неговата световно известна школа в областта на метасоматизма (ИГЕМ, Москва, СССР). Несъмнено е ползотворното влияние на големия руски учен, както върху българския петролог, така и върху българската геология.

Само на 41-годишна възраст (1973 г.) успешно защитава дисертация на тема „*Минералого-петроложки анализ на хидротермално променените горнокредни вулканити от Западното Средногорие*“, за което е удостоен с научната степен „доктор на геолого-минералогическите науки“ (днес дгн). Във връзка със защитата са получени множество отзиви от учени, които работят в областта на метасоматизма. Положителни са отзивите на учени от школата на Д. С. Коржинский, които лично познават на-

учното творчество на И. Велинов. Насърчителни са отзивите и от големи американски учени в областта на петрологията, които чрез автореферата, преведен на английски език, се запознават задочно с автора на дисертацията. Няколко неща са знаменателни към годината 1973 от историята на българската геология:

– един научен сътрудник, без да е кандидат на геолого-минералогическите науки (кгмн), става доктор на тези науки и с това разчупва утвърдената до тогава догматична практика за професионално израстване в научната йерархична стълбичка;

– защитеният „голям“ докторат е първият в областта на българската петрология изобщо, и в областта на метасоматизма за нашите земи, в частност;

– в дисертационния труд се утвърждава „тристранния подход“, приложен при изучаване на околорудните метасоматити: *петрогенезис – тектоника – експеримент*.

През 1974 г. е на специализация в САЩ (Аризонски и Мичигански университет) при С. Титли и Дж. Калиооски. Това е времето на лични контакти с акад. Т. Ловеринг, акад. Ч. Андерсон, професорите Дж. Хемли, Ч. Майер, Ч. Кънингхам, К. Спироф и други. По време на специализацията посещава рудни находища със световна известност. Незаличимите спомени от тази специализация той разказва в вѐдушевение и заразяваше с гордост своите слушатели, които добиваха реална представа за високо ниво на българската теренна, лабораторна и теоретична геология в областта на куплетата метасоматити – руди.

През 1980 г. Иван Велинов е избран за професор по петрология в Минно-геоложкия университет „Св. Иван Рилски“. Той внася неподправена свежест с начина си на представяне на учебния материал, като непрекъснато го допълва и обновява. Неговото присъствие допринася за качествено издигане на равнището на обучение и знания в този университет. Освен основния курс по петрография на магмените и метаморфните скали, проф. Велинов въвежда университетския курс „Околорудни изменения на скалите“. Преподавателската му дейност се допълва от серия избрани лекции за специализирана следдипломна квалификация. След като отново се връща на основна работа в Геологическия институт на БАН, курсът по метасоматизъм се чете от ст.н.с. I ст. дгн Милко Каназирски, а сега – от доц. д-р Бануш Банушев.

Заедно с преподавателската и научната си работа той се проявява като умел организатор и ръководител на катедра „Минералогия и петрография“ в Минно-геоложкия университет „Св. Иван Рилски“ (1980–1982), на „Лаборатория по метасоматизъм“ (1981–1989), секция „Петрология и метасоматизъм“ (1990–1993) и директор на Геологическия институт на БАН (1982–1992). Като директор на института той е в основата на осигуряване на средства за модерна аналитична апаратура, за разширяване на обхвата на международното сътрудничество, за израстване на кадрите чрез специализации и хабилизации.

Иван Велинов е дългогодишен член на научни съвети и комисии по геология и география. Три мандата е член на Президиума на ВАК. Три години е номиниран за „Човек на годината“ от Американския библиографски институт (1997–1999). През 1989 г. е избран за чл.-кореспондент на БАН.

Раждането на научното направление метасоматизъм в България е в Геологическия институт на БАН, когато след защитата на дисертацията си в СССР през 1957 г., Тодорка Радонова е поканена от акад. Страшимир Димитров да продължи работата си по хидротермалните изменения на скалите. Така се осъществяват някои виждания на акад. Стр. Димитров, акад. Иван Костов, проф. Цоню Димитов и проф. Васил Вергилов и започва развитието на метасоматичното направление у нас. Постигнатите успехи от ст.н.с. д-р Тодорка Радонова, чл.-кор. проф. дгн Иван Велинов, ст.н.с. д-р Вера Иванова-Панайотова, ст.н.с. I ст. дгн Ангел Кунов, н.с. Стойка Чипчакова, ст.н.с. д-р Иван Батаджишев са в основата на идеята на И. Велинов и неговите колеги за създаване на самостоятелно звено. Така през 1981 г. споменатите учени (без починалата Т. Радонова) стават ядрото на новообразуваната „Лаборатория по ме-

тасоматизъм“, заедно със ст.н.с. I ст. дгн Петър Марчев и по-късно присъединилите се ст.н.с. I ст. дгн Милко Каназирски, Пламен Чолаков, Мария Горова, Надежда Велинова и аспирант Йордан Йорданов. През десетгодишното си самостоятелно съществуване под ръководството на И. Велинов „Лабораторията по метасоматизъм“ се развива като едно от най-силните звена на геоложките знания и практика в системата на БАН. Това става в тясно сътрудничество с широк кръг от специалисти между които са: ст.н.с. д-р Селма Асланян, ст.н.с. д-р Румен Петрунов, ст.н.с. д-р Дочинка Бахнева, н.с. Стоян Ноков, н.с. Румен Цветанов, н.с. Атанас Хиков, Любомир Пунев, Маргарита Велинова, н.с. Мариета Райнова, гл. ас. Румяна Арнадова и др. Тази дейност продължава и след 1990 г. в секция „Петрология и метасоматизъм“.

Научноизследователската дейност на чл.-кор. Иван Велинов е в областите петрология, метасоматизъм, околорудни изменения на скалите, кисело-сулфатен и адуларсерицитов тип златно-сребърни епитермални находища, вторични кварцити, аргилизити, минералогия, зоналност, металогенезис. Темите и задачите, които разработва са тясно свързани с геолого-проучвателната практика. Първата му публикация „*Дайкови скали от южните отдели на Витоша и Източен Люлин и връзката им с рудопроявлението*“ (1964 г.) очертава неговата бъдеща тематика, която се разгръща целенасочено и планомерно в годините на неговото творчество. Той е автор и съавтор на повече от 200 научни публикации, ръководител на повече от 10 национални проекта по линия на КНТП и МОН, признат за изобретател (патент № 15932/1971 г. за получаване на специални цименти от алунитови кварцити). Оглавява и участва в международни договори за научни изследвания с Русия, Куба, Монголия, Испания, Гърция, Турция, Франция и други. Резултатите от неговата производствена дейност са отразени в 12 отчета. В дългия списък на научното му творчество са разработени за „първи път“ в нашата специализирана литература:

– прогнозно-топологична диаграма за парагенетичните съотношения между епидот, актинолит, хлорит, серицит, карбонат и магнезит от хидротермално изменени скали от Западното Средногорие. Показана е възможността епидотсъдържащите парагенези да се образуват на дълбочина до 1000 m, което се подкрепя от природни примери;

– алунитови скали, развити по риолити в Централните Родопи;

– нови минерали за България (пумпелиит, епистилбит, сомолнокит, роценит, алуноген, вудхаузеит и др.) и за отделни региони;

– нови концепции за темпоралното развитие на основни хидротермално променени скали. Негови оригинални идеи в минералогията и зоналността на изменените скали обогатяват геоложките познания за много райони на България;

– получаването на разширяващи и бързовтвърдяващи се специални цименти от алунитови скали е пряк резултат от непрекъснато търсене на приложимост на научните открития.

Отделните статии и непубликувани отчети с регионална, тематична, научна, приложна и експериментална насоченост прерастат в обобщения за отделни региони (Средногорие, Родопи) и добиват завършен вид в монографията „*Метасоматична формация вторични кварцити в България*“ (2007), написана съвместно с Ангел Кунов и Надежда Велинова. Книгата е отпечатана в Академично издателство „Проф. Марин Дринов“. В нея авторите обобщават многогодишните изследвания на тези метасоматични скали в България, резултатите от които своевременно са отпечатвани в български и чуждестранни издания. През тези години Велинов и Кунов са ръководили или са участвали в български и международни научноизследователски колективи. В последните години съвместно с Румен Петрунов, Атанас Хиков, Силвина Георгиева и Надежда Велинова те разшириха обхвата на своите изследвания в сътрудничество с колеги от BRGM, Франция. Монографията е посветена на 60-та годишнина от

създаването на Геологическия институт „Страшимир Димитров“ на Българската академия на науките. Част от научните изследвания са извършени с финансовата подкрепа на Фонд „Научни изследвания“ при МОН, а издаването на книгата се осъществява с любезното съдействие на *Болкан Минерал енд Майнинг*. Монографията е издадена на английски език и по този начин става достъпна за широк кръг чуждестранни специалисти в областта на метасоматичната петрология. Текстът е придружен от богата литературна справка, 40 таблици и 60 фигури — оригинални карти, скици, профили, зарисовки, снимки и диаграми. В монографията са типизирани и характеризирани над 30 находища от структурните зони на България. Повествованието на авторите се разгръща главно в следните йерархични нива: геолого-структурно – минераложко – метасоматично – металогенно, експериментално и формационно. Този подход амалгамира в единство теренните данни, лабораторните изследвания, приложените аспекти и теоретичните интерпретации за вторичните кварцити в България. Отразени са мненията на различни изследователи, които в някои отношения са коренно противоположни. Дискусията по спорните въпроси протича в изискан академичен стил. Очертани са и неизяснени и открити въпроси. Теоретичните интерпретации са свързани с изясняване на генетичните особености на метасоматитите от формацията вторични кварцити, разгледани през призмата на триединен (минералогопетроложки + тектонски + физикохимичен) подход, използван от авторите на монографията, И. Батанджиев и М. Каназирски. Някои от очертаните закономерности имат регионално и фундаментално значение. Изведени са редица особености на латерална и вертикална метасоматична зоналност. Обогатени са теоретичните представи на метасоматизма с конкретни примери. Теоретичните интерпретации представят в най-добра светлина постиженията на учените от българската метасоматична школа, на която И. Велинов бе всепризнат ръководител.

Чл.-кор. Иван Велинов е член на много и различни комитети, съвети, редакционни колегии като *„Geologica Balcanica“*, *„Рудообразователни процеси и минерални находища“*, *„Минно дело и геология“* и други. Като член на редакционния съвет на сп. *„Минно дело и геология“*, той спомогна за разширяване на авторския и читателския състав, както и за по-голямото разнообразие на геоложката тематика.

При Иван Велинов човекът и професионалистът вървяха ръка за ръка. Той можеше да слуша търпеливо, да споделя всяка болка, да помогне без да търси благодарност. Умеше да уважава хората и с особено чувство на преклонение и обич се отнасяше към своите учители в геологията. Благодарение на неговата настойчивост, улицата край сградата на Геологическия и други институти, на Издателството на БАН, носи името на големия български геолог, акад. Георги Бончев.

Проф. Иван Велинов е носител на най-високата награда за научни изследвания в областта на науките за Земята на БАН – „Акад. Георги Бончев“, на Почетния знак на БАН „Марин Дринов“ на лента, на ордена „Св.Св. Кирил и Методий“ I степен, на Златен орден на труда и др.

Ще завършим с една вълнуваща черта от неговата многостранна дейност. Иван Велинов имаше поетична душа. Пишеше лирични стихове, посветени на любими хора, Природата и геологията. Той можеше да изрази в стихове или проза най-обикновени случаи, уловени от наблюдателните му очи. Неговото сладкодумие беше заразяващо. С интерес го слушаха всички – студенти и колеги, приятели и непознати.

Литература

Кунов, А. 2002. Честит юбилей! Чл.-кор. проф. дгн. Иван Велинов на 70 години. – *Минно дело и геология*, 9, 25–26.
Непубликувани материали на авторите.

проф. дгн Божидар Маврудчиев
ст.н.с. I ст. дгн Ангел Кунов